

השיעור המרכזי בבית הרב קוק רח' הרב קוק 9 ירושלים בכל יום שלישי 20:00

בסייעתא דשמיא

אורות חיים – סדרת חגים ומועדים

חוברת יח'
חנוכה

היונה והזית

המאבק על השראת השכינה

אורות חיים מתורת הרב קוק – לכבוד חנוכה
מאת: הרב יצחק חי זאגא

היונה והזית

שלו' לכולם. אנו עומדים לפני חג החנוכה, בו אנו חוגגים ומפרסמים את נס נצחון החשמונאים, המתבטא בנס פך השמן. הנס התרחש באמצע תקופת בית המקדש השני, אבל להפתעתנו, רומזת התורה לנצחון מופלא זה, כבר בסיפור של נח והמבול.

בסיום המבול, שולח נח את היונה, לראות הירד מפלס המים מעל האדמה. בהתחלה אינה מוצאה מנוח לכף רגלה, אבל בפעם השניה חוזרת היא כאמור בבראשית ח' יא', 'והנה עלה זית טרף בפיה'. על פסוק זה, אומר זוהר חדש נח מ., 'לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים, שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם..'. הזוהר קושר בין היונה ועלה הזית, לחשמונאים ושמן הזית, בו הדליקו את הנרות. גם הפיטן פתח את פיוטו לחנוכה, בהזכרת היונה, 'י-ה הצל יונה מחכה..'. אך לא ברור מה הקשר?

אמנם קשרו חז"ל, ילקו"ש תצוה שעה', בין מצות הדלקת נרות המנורה בשמן זית זך, ליונה של נח, 'והנה עלה זית, אמר ליה הקב"ה, מה היונה הביאה האורה לעולם, אף אתם שנמשלתם כיונה, הביאו שמן זית והדליקו לפני..'. אך מה יש בו בשמן זית של הנרות, שנתן לכהנים את הכח לנצח את היונים, ולהציל את עם ישראל? ומה הקשר ליונה?

עוד יש לשאול, והרי בתהלים נב' י', אומר דוד המלך, 'ואני כזית רענן בבית אלוקים..'. והזוהר במדבר קסה. אומר, 'עלה זית דא מלכא משיחא'. אז הזית רומז לדוד המלך ובנו מלך המשיח, ומדוע יוחס כאן לכהנים? את סודם הגדול של היונה והזית, גנזו חז"ל בשם המיוחד אשר נתנו לחג - חנוכה. אז בואו נפתח ראשית, בהבנת פשר שמו של החג.

חנו בכ"ה

בפשטות אפשר לומר, שמשמעות השם חנוכה, הוא מלשון חנוכת הבית. כי בימים אלו, התחדש בית המקדש, נטהר מגילולי היונים, ונחנך מחדש על ידי החשמונאים. ודאי שזהו הסבר נכון. אבל אמרו בגמרא, שבת כא; 'תנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה...'. ובמשנה ברורה תרע' כתב, 'וימים אלו הן הנקראים חנוכה, רצונו לומר, חנו כ"ה, שביום כ"ה חנו מאויביהם'. לפי זה, השם חנוכה אינו מתיחס רק לחנוכת הבית, אלא גם לתאריך של הנצחון הגדול. וכאן יש לשאול, מדוע נתפסו דוקא לתאריך? הלא לפי ההגיון הזה, היו צריכים לקרוא לפורים, חנו י"ד? שהרי ביד' באדר נחו מאויביהם. ברור שיש כאן משהו עמוק יותר, מציון תאריך הנצחון.

אמר ר' חנינא, ילקו"ש מלכים א' קפד', שמלאכת בניית המשכן במדבר, הסתיימה בחודש כסליו, אך הקב"ה ציוה על משה להמתין עד חודש ניסן להקמתו. 'ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה, אמר הקב"ה, עלי לשלם. מה שילם לו הקב"ה? - חנוכת חשמונאי'. אפשר היה להציע, שאולי משום כך, ציינו את תאריך חנוכת חשמונאי, כי לא במקרה התרחשה בכסליו. אבל אם כך, היה צריך להדגיש את שם החודש, ולא את התאריך כה'. מדוע הכניסו חז"ל את האותיות כ"ה לשמו של החג?

חנוכת הנשיאים

בכל יום מיומי חנוכה, קוראים בתורה בתפילת שחרית, את פרשת קרבנות הנשיאים, שהקריבו לכבוד חנוכת המשכן. לכאורה, מתאים להסבר, שחנוכה מלשון חנוכת הבית. בימים אלו, גמרו לבנות המשכן במדבר, וזכינו לחנוכת בית המקדש, בזמן החשמונאים.

אבל לקריאה בתורה הזו, יש תוספת מעניינת, בתחילתה ובסופה, כפי שפסק השולחן ערוך תרפד' סעיף א', 'קורין בקרבנות הנשיאים.. ומתחילין בברכת כהנים.. ביום שמיני, מתחילין ביום השמיני וגומרין כל הסדר, וקורין פרשה ראשונה של בהעלותך'. אומר השו"ע, שיש להוסיף ביום ראשון של חנוכה, לפני קרבנות הנשיאים, את ברכת הכהנים הסמוכה להם (כך נוהגים הספרדים וחלק מהאשכנזים). וביום השמיני, להמשיך ולקרוא את פרשת בהעלותך, הסמוכה לאחר פרשת הנשיאים, ועוסקת בהדלקת הנרות במנורה שבבית המקדש. יש כאן מעין כריכה, בתחילה ברכת כהנים, בסיום הדלקת המנורה, ובאמצע קרבנות הנשיאים. השאלה היא, מה הענין בתוספות האלו?

חנוכת הכהנים

עיון בפרשת קרבנות הנשיאים מלמדנו, שהכהנים ושבט לוי בכלל, לא היו בחנוכה זו. לכאורה, מדוע בכלל צריך קרבן מיוחד לכל שבט? למה לא הביאו קרבן אחד לכולם? בפשטות, משום שלכל שבט יש בחינה מיוחדת משלו בעבודת ד'. אבל אם כך הוא, אז מדוע נעדר מקומם של הכהנים והלויים דוקא, העובדים בבית המקדש?

אפשר להציע, שבחנוכה השבטית, הכהנים והלויים לא משותפים, משום שהם כלל ישראלים. אבל עדין יש לשאול, וכי לשבט הכלל ישראלי הזה, לא מגיע להשתתף בחנוכת המשכן?

אומר רש"י, בתחילת פרשת בהעלותך, 'למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות'. אומר רש"י, שניחמו הקב"ה לאהרון, בהדלקת הנרות במנורה שבבית המקדש, הגדולה מקרבנות הנשיאים.

מקשה הרמב"ן שם, 'ולא נתברר לי, למה ניחמו בהדלקת הנרות, ולא ניחמו בקטורת.. ובעבודת יוה"כ..?' קושיית הרמב"ן חזקה מאד. והרי לכל כך הרבה דברים גדולים זכה אהרון הכהן, אז מדוע ניחמו דוקא בהדלקת המנורה? משיב הרמב"ן, 'אבל ענין ההגדה הזו, לדרוש רמז מן הפרשה, על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו..'. אומר הרמב"ן, שהקב"ה מנחם את אהרון הכהן ואומר לו, חנוכת בניך, בני חשמונאי, אשר יזכו להושיע את ישראל בנס החנוכה שיהיה בבית שני - זאת תהיה החנוכה שלך.

ממשיך הרמב"ן ואומר, 'וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא) וכן במדרש רבה, אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן.. הנרות, לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני, אינן בטלין לעולם..'. איך הבטיחו שנרות המנורה לעולם יאירו? והרי חרב הבית וכבר מאות בשנים איננו זוכים להדלקת נרות המנורה? מכאן מוכיח הרמב"ן, ש'לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי, שהיא נוהגת אף לאחר חורבן, בגלותנו. וכן ברכת כהנים.. נוהגת לעולם. דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה, בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם'. אומר לנו הרמב"ן, זו הסיבה שכרכו את חנוכת הנשיאים, בברכת כהנים לפניה, והעלאת הנרות, הרומזת לנרות חנוכה, לאחריה. לכבודו של אהרון, שזוהי החנוכה שלו, ברכת כהנים וחג החנוכה.

עתה מאד מובן, מדוע מוסיפים בקריאת התורה של חנוכה, את ברכת כהנים ואת העלאת הנרות. אין זו סתם תוספת, אלא עיקר ענינו של החג, ובפרט העלאת הנרות, שעל פי הרמב"ן, בסמיכותה לחנוכת הנשיאים, רומזת לנרות חנוכה ממש.

השאלה היא, לאור דברי הרמב"ן, האם חג החנוכה הוא חג של הכהנים? מדוע אומר הקב"ה לאהרון, 'שליך גדולה משלהם' על חג החנוכה, והרי זה חג של כלל ישראל. אפשר לומר, שהחג נחשב כחנוכת הכהנים, משום שהם אלה שניצחו המלחמה, ומדובר באופן מעשי, רק על החנוכה הראשונה שהיתה בבית שני. והיום, אנו מדליקים נרות, וזוכרים לכהנים החשמונאים את חסדם, שנלחמו במסירות נפש והושיעונו. אבל אפשר גם לומר, שהדלקת נרות החנוכה, אינה אלא התפשטות אור הכהונה, על כלל ישראל. על פי דרך זו, חג החנוכה במהותו הפנימית, אינו אלא חג הכהונה בישראל. הצעה זו צריכה ביאור. מהו אור הכהונה, כיצד הוא מאיר בימות השנה בכלל, ובחנוכה בפרט.

כה תברכו

הציווי האלוקי על הכהנים, לברך את ישראל, במדבר ו' כג', מתחיל במילים, 'כה תברכו'. מה פירוש המילה הזו 'כה'? אפשר לומר בפשטות, כך תברכו, כנוסח המופיע לאחר מכן. אבל גם הנביאים מתנבאים ב'כה אמר ד'?" האם יש משמעות עמוקה יותר למילה 'כה'?

שולחן ערוך סימן מז' פוסק, 'יש אומרים, שאם הפסיק בין ברכת התורה ללימודו, אין בכך כלום. והנכון שלא להפסיק ביניהם. וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים, סמוך לברכת התורה'. בכל בוקר אנו מברכים ברכות התורה, ומיד לאחר מכן אומרים את ברכת כהנים, כדי לסמוך לימוד תורה לברכות התורה, ללא הפסק בין הברכה לעשייה. כך יוצא, שלימוד התורה הקבוע, בו נפתח יומו של כל יהודי, הוא ברכת כהנים. השאלה, מדוע מכל התורה כולה, הארוכה מני ארץ ורחבה מני ים, נבחרה דוקא ברכת כהנים? למה לא עשרת הדברות לדוגמא? משנה ברורה שם כתב, משום שיש בפסוקים אלו, ברכה. אך עדין קשה, שהרי יש פסוקי ברכה נוספים בתורה, ומדוע דוקא ברכת כהנים? ועוד, די היה בשלושת פסוקי הברכה, ומדוע פותחים בציווי למשה על אהרון ובניו, 'כה תברכו'?

היונה והגלויות

אמר רבי פנחס, בזוהר חדש נח לט:, שכל גלויות ישראל, רמוזות בסיפור היונה של נח. 'רצה הקב"ה לנסות את ישראל ושלחם לבבל, שנאמר וישלח את היונה מאתו, זו כנסת ישראל.. ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, שהכביד עולה מלך בבל.. ותשב אליו אל התיבה, וחזרה בתשובה, וקבלה'. עד כאן גלות בבל, והשיבה לבית שני. 'חטאה כנסת ישראל כמתחלה, ויוסף להגלותם, שנאמר ויוסף שלח את היונה מאתו, בגלות אחרת של יון.. והנה עלה זית טרף בפיה. לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים, שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם..'. הסתיימה גלות יון, ואז שבו ישראל לחטוא..'. וישלח את היונה בגלות אדום, ולא יספה שוב אליו עוד, דעד היום לא חזרה בתשובה ולא העירה רוחה..'. בקום מדינת ישראל התחלנו להשתחרר מגלות אדום. השאלה היא, מהו סוד שמן הזית, שבכוחו הצילו הכהנים את ישראל מהיונים?

ז"ך אותיות התורה

אמר רב הונא, בשבת כג:, 'הרגיל בנר, הויין ליה בנים תלמידי חכמים..'. פירש רש"י, 'דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה, בא אור דתורה'. רבינו חננאל בפירושו כתב, 'הרגיל בנר חנוכה' בלבד. אמנם משנה ברורה בסימן רסג', מביא מימרא זו, בנוגע גם לנר שבת, כדברי רש"י. מכל מקום אנו רואים, שיש בסגולת נר חנוכה, להכניס בבית אור תורה. מדוע בנר חנוכה מאיר במיוחד אור תורה?

כתב בספר צרור המור לפרשת ואתחנן, '..כל המועדים יש להם קישור וטעם השם עם המועד. כמו.. פורים על שם הפור. אבל חנוכה על שם מי?.. נראה לי כי היונים עמדו על

ישראל להעבירם על דת, כאומרם ב'על הנסים' לשכחם מתורתך וכו'. עד שבעונות ישראל כמעט כלים בארץ. עד שהשם העיר רוח החשמונאים הם הכהנים המשוחרים בשמן המשחה, העוסקים בתורת ה' הנקראת שמן זית זך.. כאומרם וזדים ביד עוסקי תורתך.. שנקראת שמן זית זך. שזה רמז על התורה שיש בה כ"ז אותיות של אלפא ביתא עם הכפולות שהם מנצפ"ך.. ולכן הוסיפו בכאן בי"ת ואמרו חנו בכ"ה, שעולה כ"ז.. ואחר שמכח אותיות התורה נעשה זה הנס, ראוי לקרוא זה המועד חנוכה, לרמז חנו בכ"ה'.

אומר לנו צרור המור, שמן זית זך, זוהי התורה הקדושה, ו'זך' הן ז"ך אותיות התורה. לכן אמרו חז"ל חנו בכ"ה, גימטריא ז"ך, כי בכח תורתם, הושיעו החשמונאים את ישראל. נוכל לומר, שבנר חנוכה מאיר אור תורה, משום שכל הנס נעשה על ידי החשמונאים, מכח דבקותם בתורה. אך מדוע דוקא השמן רומז לתורה? אולי משום שהשמן מחכים, ומבטא את חכמת התורה. כך מצאנו בשמואל ב' יד', שיואב שלח לדוד המלך, אשה חכמה מתקוע, לשכנעו להשיב את אבשלום. ומדוע מתקוע? מביא שם רש"י, 'אמרו רבותינו כי שמן זית מצוי שם, לכך חכמה מצויה שם'. שמן זית ז"ך, הוא חכמת התורה, ומכוחה שאבו הכהנים כח, לגאול את ישראל. לכן בסגולת נר חנוכה, שוכן אור תורה.

ההסבר נפלא, אבל עדין לא מובן מדוע נקרא החג בשם חנוכה. כי לפי הסבר צרור המור, היה צריך לקרוא לחג "חנוכה". שהרי בלי האות ב', אין רמז לכז' אותיות התורה? אמנם בהסבר חז"ל, 'חנו בכ"ה', רמוזות כ"ז אותיות התורה, אבל לא בשמו של החג.

ככל אשר יורוך

בשיעורנו לחנוכה 'האבנט החשמונאי', למדנו על כוחם של הכהנים, בתור העוגן הרוחני, השולף את עם ישראל, מהבוץ היוני, על ידי ריכוזם הקבוע, ברוחניות הכלל ישראלית. מתוך כך, נמשיך ונאמר, כי הכהנים הם מורי הוראת תורה בישראל. אמנם אמר רבי שמעון בר יוחאי, בילקו"ש ישעיהו תפ', שבשונה מכתר כהונה שנתון לאהרון ובניו, ומכתר מלכות שנתון לדוד ובניו, 'כתר תורה אינו כן, כל מי שרוצה ליטול יבא ויטול'. אז כל מי שרוצה להיות גדול בתורה, יכול לעשות זאת. אבל חלק בלתי נפרד מכתר הכהונה, המקרב את ישראל לאביהם שבשמים, זו ידיעת והוראת התורה לישראל.

כך אומרת התורה בדברים יז', 'כי יפלא ממך דבר למשפט.. וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד'.. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, ודרשת והגידו לך את דבר המשפט. ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ד', ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'. אמנם יש גם את תפקיד השופט, שיכול לזכות בו כל יהודי משאר שבטי ישראל, שזכה לגדול בתורה, אבל הכהנים הלויים, צריכים להורות תורה בישראל, כחלק מכתר הכהונה הטבעי שנתון על ראשם.

כך מצאנו גם במסירת התורה מפי משה רבינו, עירובין נד': 'תנו רבנן, כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל

משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן.. נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן. עוד לפני הזקנים, באים הכהנים לקבל התורה מפי משה.

בזמנים כתיקונם, כשבית המקדש היה קיים, ושכינה שרויה בו, לא רק הוראה הלכתית היתה יוצאת מן הכהנים, אלא גם ההוראה הרוח קודשית. כשרצה מלך ישראל לדעת, מה רצון ד', האם לצאת למלחמה או לא, התשובה היתה מתקבלת, דרך הכהן. כך כותב הרמב"ם, פ"י מהלכות כלי המקדש הי"א, 'וכיצד שואלין? עומד הכהן ופניו לפני הארון, והשואל מאחוריו, פניו לאחרי הכהן'. הכהן עומד, מול הארון בו מונחת התורה. 'ואומר השואל, אעלה או לא אעלה? ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בלבו, אלא בקול נמוך, כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. ומיד רוח הקדש לובש את הכהן, ומביט בחושן, ורואה בו במראה הנבואה, עלה או לא תעלה, באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו, והכהן משיבו ואומר לו, עלה או לא תעלה'. המלך שואל 'כמי שמתפלל'. הוא פונה לקב"ה, ומבקש ממנו תשובה. אבל התשובה עוברת ברוח הקודש ש'לובש את הכהן'.

בבית שני, שלא היתה בו השראת שכינה, לא שאלו באורים ותומים, וכדברי הרמב"ם, שם הל' י', 'ומפני מה לא היו שואלין בהן, מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש, ואין שכינה שורה עליו, אין נשאלין בו'. במצב נורמלי, הכהן 'מדבר ברוח הקודש', ו'שכינה שורה עליו'. כי הכהן הוא כמו מגדל אור, של הוראת דבר ד'. עתה נוכל להציע הבנה, לפירוש המילה 'כה'.

כה-נים

'כה' פירושו, כך תעשה ולא אחרת. התורה מורה לנו דרך, על ידי הכהנים, מורי התורה, נושאי דבר ד' זו הלכה, 'ככל אשר יורוך, על פי התורה', ודבר ד' זו נבואה, באורים ותומים. לכן הם נקראים כה-נים, כי הם אלה שנועדו להורות - 'כה'. מענין לראות ש"כהן" של גוים, נקרא כומר. הקב"ה אומר כה תעשה, והוא כה-מר, ממרה את פי ד'. אבל אצלנו, הכהן הוא כה-הן, היינו מקבל ומורה את מצות ד'.

נוכל לומר אם כן, שפרשת ברכת כהנים נקראת, בתור לימוד התורה הסמוך לברכותיה, משום שהכהנים הם מורי התורה בישראל. לכן גם מתחילים בפתיח לפרשת הברכות, כדי להזכירנו את תהליך מסירת התורה בישראל, 'וידבר ד' אל משה', מהקב"ה למשה. 'דבר אל אהרן ואל בניו לאמר', ממשה לאהרן ובניו הכהנים. 'כה תברכו את בני ישראל', כי מהכהנים עוברת ברכת התורה לכל ישראל. המילה 'כה', מבטאת את הוראת התורה, וזה שנאמר 'כה תברכו' במקום כה תורו, בא לומר, שהוראת התורה בישראל, היא בעצם, משיכת ברכה לישראל. כי תורה היא ברכה.

לפי זה, חנוכה הוא חנו-כה, היינו חנו הכהנים, שניצחו את היונים, בכח הדבקות בתורה, אותה הם מצוים להורות, ועל שמה הם נקראים כה-נים. לכן הרגיל בנר חנוכה, זוהי לבנים תלמידי חכמים, כי זהו האור המיוחד של חנוכה, אור תורתם של החשמונאים.

לכאורה הכל מובן, אלא שלפי דרך זו, חנוכה הוא ממש חג של הכהנים, והרי יודעים אנו בפשטות, שחנוכה הוא חג של כל כלל ישראל? התשובה מונחת בהבנה מעמיקה יותר של ברכת כהנים, ומשמעות הסמכתה היומיומית, לברכות התורה.

ממלכת כהנים

הרב קוק אומר, בעולת ראי"ה א' סא', שאנו סומכים את ברכת כהנים לברכות התורה, משום ששתייהן מכוונות אל מול סגולתנו הנשמטית הכלל ישראלית. 'פרשת ברכת כהנים, סמוכה היא לברכות התורה, כי יסוד ברכתה של תורה, באה היא על הסגולה של ירושתנו הכללית, העומדת למעלה מכל דבר שיוכל להפריע ולעכב את האושר הגדול, המוכרח להיות שרוי בעצמיותה של נשמתנו'. אנו מברכים ברכות התורה, על סגולתנו הכלל ישראלית הטבעית. על העובדה שהתורה נטועה בעצמותנו ממש, עד ששום דבר ושום אומה בעולם, אפילו תהיה חכמה ונוצצת כיוונים, לא יוכלו לעכב ולהפריע, את האושר הגדול של תורה, השרוי בעצמותנו. וכפי שהיה הרב צבי יהודה מדייק בברכות התורה, 'אשר בחר בנו מכל העמים', ומתוך כך, מתוך הסגולה הכלל ישראלית, אשר נטע בתוכנו, בבחירתנו בנו, ביצירתו אותנו, 'נתן לנו את תורתו'.

ממשיך הרב שם, 'וסגולה זו, כדי להקים תורה בישראל, מצאנוה בקדושת הכהונה, שבעיקרה באה, כדי להקים בישראל אורה של תורה: 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'. הכהונה הכלל ישראלית, מופקדת על גילוי אורם הקדוש של כללות ישראל, על ידי הוראת התורה בישראל. וכפי שנאמר בברכת משה רבינו לשבט לוי, 'דברים לג' י', 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'. ברכת הכהנים ביסודה, היא עבודת הכהונה, לברך, להפירות ולהרבות, את כוחם העצמי הקדוש של כללות ישראל. ומסיים שם הרב, 'ועל ידי קביעותה של קדושת הכהונה באומה, תבוא כללות האומה באחרית, להיות כולה ממלכת כהנים וגוי קדוש. על כן יש יחס גדול בין עיקר ברכת התורה לתוכן הכללי של ברכת כהנים'. לכאורה אומר הרב, שברכת כהנים גם היא מתיחסת לכללות ישראל, כי עבודת הכהנים שהתייחדו בישראל לעבודת ד', היא אשר תביא את כל כללות האומה, למדרגת הכהונה העולמית. אך נראה כי יש עומק נוסף בדברי הרב, הנוגע לרובד פנימי יותר של המילים 'כה תברכו'.

וכה תדבר

בלעם הרשע רצה לקלל את ישראל, אבל הקב"ה אומר לו, במדבר כב' יב', 'לא תאור את העם כי ברוך הוא'. הברכה שוכנת בעצמות ישראל. בלעם מתעקש, והקב"ה נותן לו ללכת. אבל במקום לקלל, הוא מתחיל לברך בעל כרחו. איך מתרחש הדבר? ובכן, בלק מכין מזבחות בציווי של בלעם, ובלעם מקריב עליהם קרבנות, אחר כך הוא אומר לבלק, במדבר כג' ג', 'התיצב על עולתך ואלכּה, אולי יקרה ד' לקראתי..'. ואז נאמר שם פסוק ה', 'וישם ד' דבר בפי בלעם, ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר'. שימו לב לביטוי, 'וכה תדבר'.

ואז מתחיל בלעם לברך. אחרי שנאלץ לברך, מצוה הוא שוב לבלק, להכין מזבחות ולהתיצב על עולתו, אבל בלשון שונה, שם פסוק טו, 'ויאמר אל בלק התיצב כה על עולתך ואנוכי אקרה כה'. פעמיים 'כה'. מה פשר הדבר?

אומר רבי שמעון בר יוחאי, בזהר בלק רי:, אמר לו הקב"ה לבלעם, רשע, אתה חושב שמפיך יבורך ישראל או חלילה להיפך?! הם אינם צריכים אותך, אלא כלשונו של רשב"י, 'את שוב אל בלק, וכד תפתח פומך לא יהא ברשותך, ולא בפומך תלייא מלולא אלא וכה תדבר, הרי כה דזמינא לברכא לון, כה תמלל ברכה דבני'. פ"ך לא יהא ברשותך, אלא אתה תפתח את הפה, ומידת כה, היא השכינה הקדושה המברכת את ישראל, היא תברך את בני. וזהו שנאמר, 'וכה תדבר', השכינה תדבר מתוך פ"ך, בעל כרחך. כשראה בלעם שכך קרה לו בפעם הראשונה, אומר הוא לבלק, 'התיצב כה על עולתך', היינו אתה בכח הכשפים שלך, תעכב את השכינה, ואם תצליח, אז 'ואני אקרה כה', אני בלעם, אעקור את דבריה, היינו את ברכותיה. בצדקת ד', הם לא הצליחו.

מתוך דבריו הקדושים של רשב"י למדנו, ש'כה' היא השכינה הקדושה. וכן כתב הרמ"ק בפרדס רימונים שער כג, ש'כה' היא מידת המלכות. אור החיים הקדוש, בדברים כב' יג', אומר 'השכינה שהיא כללות ישראל והיא מידה העשירית'. שורש נשמת כלל ישראל, היא אותו מעין חיים אלוקי שמימי, הנקרא שכינה, משום שבו שוכן ומתגלה האינסוף ברוך הוא, לברוא, ולהנהיג את עולמו. לפי זה, כשהקב"ה מצוה על הכהנים 'כה תברכו את בני ישראל', הוא בעצם אומר להם, ברכו את ישראל בהשראת שכינה. 'אמור להם, יברכך וכו'', זהו נוסח הברכה. אבל 'כה תברכו', זוהי מהות הברכה, היינו, גילוי אורם של ישראל בשורשם הכללי. לכן אמר מרן הרב, שברכת כהנים מתאימה לברכות התורה, ששתיהן מכוונות לשורש הסגולתי הנשמתי הכללי. שתייהן מכוונות להשראת שכינה בישראל. כן דרש רבי יהודה ברבי נחמני, חגיגה טז, ש'המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים, שהיו עומדין על דוכן ומברכין את ישראל בשם המפורש', עיניו נחלשות. וכן פסק בשו"ע קכח' כג', שגם היום אסור להסתכל בידיהם. ובמשנה ברורה, הטעם, שלא להסיח הדעת מהברכה, וזכר למקדש. ופירש רש"י שם בחגיגה, 'שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם'. וכן במדרש במדבר רבה יא, 'לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם, לומר, שהקב"ה עומד אחרינו, ולכך הוא אומר, משגיח מן החלונות, מבין כתפותיהם של כהנים, מציץ מן החרכים, מבין אצבעותיהם של כהנים'. ברכת כהנים, כמו לימוד התורה עליו מברכים בברכות התורה, הם עבודה של השראת שכינה בישראל.

נלכה עד כה

שאלו חז"ל, בראשית רבה מג', 'מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים?' אחת התשובות, היא של ר' נחמיה האומר שם, 'מיצחק, שנאמר ואני והנער נלכה עד כה, לפיכך אמר המקום, כה תברכו את בני ישראל'. כלומר בזכות 'נלכה עד כה', זכינו ל'כה תברכו'. את עומק המשפט שאמר אברהם אבינו, 'נלכה עד כה', מסביר הרב קוק בעולת ראי"ה א' עמ' פח',

.. עוד נתעלה, עוד נלך, הלוך ועלה, עד כה, עד המדרגה המגבילה, שעומדת כבר על קץ מעלת הנברא, שבטויה הוא כה, כלומר מכון עם הציור העליון והמגמה העליונה..'. אברהם אבינו אומר למשרתיו, שלא זכו להתרומם מעולם החומר המוגבל, אנו נתרומם ונלך, עד השכינה הקדושה, שהיא המלכות, והיא 'המדרגה המגבילה', המצמצמת את אור האינסוף, להתגלות ולשכון בארץ.

מדרגה זו כדברי הרב, 'עומדת כבר על קץ מעלת הנברא'. אפשר שהרב רומז לדברי המקובלים [לשם שבו ואחלמה, הקדו"ש שער ד' פרק ה'], שבית המקדש הבנוי על הר המוריה - אשר בפשט הכתוב, עליו דיבר אברהם אבינו, כשאמר 'נלכה עד כה' - מכון אל מול המדרגה הגבוהה ביותר שבעולם הבריאה, 'קץ מעלת הנברא', המכונה גם בשם 'כסא הכבוד', על שם היותה מקבלת עליה את השראת השכינה. כה, ראשי תיבות כסא הכבוד. לפי הבנה זו, המילה כה, אשר שולבה בשם חג החנוכה, רומזת גם לבית המקדש. ופירוש חנוכה יהיה, חנו ב'כה', היינו בבית המקדש.

חנו את כה

לפי מה שלמדנו עד כה, עבודת הכהנים היא עבודה של משיכת שפע וברכה, משורש נשמת ישראל היא השכינה הקדושה, לעם ישראל שבשדות העשיה הארצית. זהו שנאמר 'כה תברכו את בני ישראל', היינו ברכו את בני ישראל ב'כה', בהשראת שכינה. אבל ר' אבא, בזוהר נשא קמה:, מלמד אותנו שברכת הכהנים מגיעה עוד למעלה מזה. אומר ר' אבא, שהשכינה הקדושה, היא מידת הצדק, השופטת את העולם, ודינים מתעוררים ממנה. לכן אומר הקב"ה לכהנים, 'כה תברכו', כלומר ברכו את כה, היא השכינה, מהחסד העליון, כדי לבסמה, כך שתשפיע רחמים על ישראל. וכן כתב בפרי עץ חיים, ואף חיבר בין לימוד תורה לברכת כהנים, '..וכל ברכות הבאות לעולם, צריך לבא קודם למדה אחרונה שהיא כנסת ישראל, ומשם יורדין לעולמות. וכשרצה הקב"ה לזכות את ישראל ולברך אותם, נתן להם התורה, שהיא המישרת ומדרכת אותנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. וציוה לכהנים שהם מצד החסד, שיברכו את ישראל, וגילה להם את הסוד, שצריכין קודם להמשיך הברכה מאין סוף.. וציוה לכהנים שימשכו הברכה למדת כה, וממנה לישראל..'. ראו עד היכן מגיעה ברכת כהנים.

עתה נוכל להבין גם את העומק שגנזו חז"ל, בחלקו הראשון של שם החג, 'חנו-כה'. המילה 'חנו' אומרת, שהכהנים בעבודתם, חנו בחן וחנינה, את 'כה', את השכינה הקדושה. והדברים מתאימים מאד לדברי רבי אבא בזוהר, ודברי פרי עץ חיים.

הפסוק בתהלים קמה' ח' אומר, 'חנון ורחום ד', ארך אפים וגדול חסד'. חנינה מחוברת עם 'ארך אפים'. ובספר פרדס רימונים שער כג', פירש הרמ"ק את המילה חנון, 'פירש רבי משה כי הוא בחסד, וז"ל חונן חנים ואף על פי שאין ראויין כלל מצד הדין.. ונראה לנו, כי המקום אשר בו נותנין מתנת חנים, הוא למעלה במקום שאין דין כלל, והוא לפנים משורת הדין מכל וכל'.

יוסף הצדיק מברך את בנימין אחיו, בראשית מג' כט', 'אלוקים יחנך בני'. אומר שם רש"י, 'בשאר שבטים שמענו חנינה, אשר חנן אלוקים את עבדך, ובנימין עדין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה'. כל השבטים בורכו בחנינה על ידי יעקב, אבל בנימין לא בורך בחנינה. אז יוסף מברכו. כי יהודי לא יכול להסתובב בעולם, בלי חנינה. לא לחינם בכל תחנון, חוזרים אנו שוב ושוב, על י"ג מידות של רחמים, הבאים ממקום עליון שמעל לכל דין, וגורמים לשכינה הקדושה להתבסס, ולברכנו בשפע של אור וטוב.

יאר ד' פניו אליך ויחונך

החן השמימי הזה, הרחמים הבאים ממקום כה עליון שאין בו דין, יורדים אלינו בכח התורה הקדושה. כך כתב מרן הרב קוק, בעולת ראיה"א' סב', בביאור הפסוק השני בברכת כהנים, 'יאר ד' פניו אליך ויחונך' – 'הארת פני ד', היא הופעת הקדושה העליונה, העומדת למעלה מכל גבולי הבריאה, מכל סדרי מעשים מדות ומחשבות שבכל מלא העולמים'. הארת פנים של הקב"ה, היא הרחמים הבאים ממקום, שמעל לכל הגבולות הארציים. איך מורידים את האור הזה לעולם? אומר הרב, 'אורה של תורה, מנהיר את הנהרה העליונה הזאת, אשר לא בשום כח נברא יוכל להיות נלקח, כי אם בחסד החן העליון של אור ד' לבדו. 'חן וכבוד יתן ד', לא ימנע טוב להולכים בתמים'. על כן החן, הוא מחובר להארת פני ד', אל המתברך בברכת אורו'. אור פני ד' יורד ומאיר אלינו, על ידי החסד של החנינה ממנו יתברך. החנינה יורדת על ידי כח התורה, והיא שמאירה לנו את אור ד'. מתתיהו ובניו הכהנים החשמונאים, בכח תורתם ודבקותם המיוחדת בד', זכו לחנון ברחמים שמעל לכל קטרוגים, את השכינה הקדושה, הנקראת 'כה', ולברך את ישראל, באור פני ד', שהביא את הנצחון הגדול על היונים. חנוכה מלשון חננו כה.

הבאנו לעיל משם הזוהר, שהזית שבפי היונה של נח, רומז לחשמונאים, שבכח שמן הזית, ניצחו את היונים. הסברנו על פי צרור המור, שהזית שבפי היונה, מרמז על תורתם של הכהנים, כי השמן רומז לחכמה. עתה לאור מה שלמדנו בסוד השכינה המכונה כה, נוכל להבין עומק מתוק וחדש, בסוד עלה הזית.

כזית רענן

אומר דוד המלך, תהלים נב' י', 'ואני כזית רענן בבית אלוקים'. מדוע בחר דוד, להציג עצמו כזית? אומר רד"ק, 'ואהיה כזית רענן שלא יכול עלהו לעולם, כי כל השנה, עלי הזית רעננים ולחים'. עלי הזית ירוקים כל השנה כולה. זוכים הם לרעננות, המבטאת התחדשות בלתי פוסקת. דוד המלך רוצה לבטא את העובדה, שאור ד' מאיר בו בכל רגע ורגע מחדש, ובכל מעשיו, זוכה הוא להשראת שכינה בלתי פוסקת. על כן אומר הוא, 'ואני כזית רענן בבית אלוקים'. כל הזמן מאיר ומתחדש בי אור ד', ופועל בי את פעולתו הברוכה. אך מדוע הזוהר, מחבר את הזית לכהנים המדליקים המנורה בשמן זית, ואילו דוד המלך, מציג עצמו כזית, ובזוהר במדבר קסה.. עלה הזית הוא מלך המשיח?

התשובה היא, שהן הכהונה והן המלוכה בישראל, מופקדות ועסוקות יום ולילה תמיד, להאיר אור השכינה בישראל. הכהונה בכח תורתה, והמלוכה בכח מעשיה. שתיהן יחד, משלימות את ירידת השפע, משמים לארץ. על כן, בכהנים הודגש השמן שמפרי הזית, המבטא את חכמת התורה, והארת האור הפנימי של נשמות ישראל. ואילו במלך המשיח הודגש העלה, המבטא את החלק הארצי החיצוני. כי זהו ענינו של מלך המשיח, להאיר את הכל באור של תורה. וכפי שכתב מרן הרב קוק, אורות הקודש א' עמ' קנא', 'אורו של משיח, הוא מנהיר את כל העולם, מהפך את כל ההויה, לזוהר תורה'. את זרימת השפע האלוקי הזה לישראל, את השראת השכינה, רצו היונים להפסיק, בגזרותיהם הנוראות, על לימוד תורה, ברית מילה, שמירת שבת וקידוש החודש.

איטליה של יון

כשעשוי הרשע בוכה ליצחק אבינו ומבקש ברכה, אומר לו יצחק, בראשית כז' לט', 'משמני הארץ יהיה מושבך, ומטל השמים מעל'. אומר שם רש"י, 'משמני הארץ – זו איטליאה של יון'. מה רוצה רש"י? למה דוקא איטליה, ומדוע לקרוא לה בשתי שמות, איטליה של יון? הרשו לי להציע פרשנות חדשנית.

אמר רשב"י בהקדמה לתיקוני זוהר, המכונה 'פתח אליהו', ששם הוי"ה מתחלק לשני חלקים. חלק אחד הוא שלושת האותיות הראשונות, אות יו"ד, אות ה"א, ואות וא"ו, העולה בגימטריא ט"ל. החלק השני, הוא האות ה"א, שהיא השכינה הקדושה. הפסוק בשיר השירים ה' ב' אומר, 'אני ישנה ולבי ער'. עם ישראל ישן בגלות, ללא השראת שכינה, אבל עמוק בפנים, הלב ער, חי וקיים. 'קול דודי דופק', קול אהובי, הקב"ה, דופק בשערי ליבנו מבפנים ומבקש להאיר לתוכנו. 'פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי, שראשי נמלא טל'. שואל רבי שמעון שם, מה פירוש נמלא טל? ומסביר ששלושת האותיות הראשונות משם הוי"ה, העולות בגימטריא ט"ל, שהן האמורות להשפיע את טל אורותיהן, לאות ה"א האחרונה שהיא השכינה הקדושה, אינן עושות זאת, כל זמן שישראל בגלות. על פי זה אפשר להציע, שהשם איטליה פירושו, אי-ט"ל לאות ה"א. היינו סילוק השראת השכינה. זה מה שרצו היונים לעשות. לעצור את השראת השכינה בישראל, ולהפסיק את זרימת השפע האלוקי הרענן, לעם ישראל.

מדוע הזכיר זאת רש"י על הפסוק 'משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל'? משום שהברכה ליעקב היא, 'ויתן לך האלוקים מטל השמים', ומתוך כך, 'ומשמני הארץ'. אבל אצל עשיו, משמני הארץ יהיה מושבך, מנותק מטל השמים. וזהו רמז לאיטליה של יון, שניסתה למנוע את ט"ל השמים, מלשפוע על שמניה של ארץ ישראל. לכן טמאה את כל השמנים. אבל הכהנים החשמונאים, בכח הרעננות הבלתי פוסקת שלהם בתורה, המשיכו את שפע הט"ל לשכינה ולישראל, וניצלנו. בפשטות, הוסיף רש"י איטליה של יון, משום שאחר כך עברה איטליה לידי רומא, כמגילה ו: אך הרשו לי להציע הבנה מתוקה בדגש הזה, ובה יוסבר הקשר שבין חנוכה, ליונה של נח.

יונה ולא יון

המילה 'יונה' מורכבת מארבע אותיות של שם הוי"ה, רק שבמקום אות ה' הראשונה, מופיעה האות נ', הצמודה לאות ה'. יש להתבונן, מה פשר החלפתה של אות ה' בנ', והצמדתה לה' האחרונה? בשם הוי"ה יש שתי אותיות ה'. האות ה' הראשונה רומזת לספירת בינה. לבינה יש נ' שערים, המעבירים את השפע, מן האינוסוף, אל השכינה המלכותית. המילה 'יונה' רומזת למצב מתוקן, בו נ' שערי בינה, מחוברים דבוקים ומאירים, בשכינה הקדושה הרמוזה באות ה' האחרונה. מעין זה בפרדס רימונים כג', 'יונה' הוא במלכות בהתייחדה עם התפארת'. בפסוק משיר השירים הנ"ל, המדבר על המצב ש'ראשי נמלא ט"ל', היינו שבגלות אין הט"ל שופע כראוי לאות ה' האחרונה, פונה הקב"ה לישראל ואומר, 'פתחי לי.. יונתי תמתי'. את שהיית אמורה להיות במצב של יונה, דבוקת של המלכות בבינה, נמצאת כעת במצב של גלות.

המילה 'יון', רומזת לשלוש האותיות הראשונות של שם הוי"ה, כשגם כאן מוחלפת אות ה' הראשונה, בנ' שעריה, אבל אות ה' האחרונה, אינה מופיעה, כאילו שאינה קיימת. זו היתה דרכם של הפילוסופים היוונים, אשר דיברו על קיומו הודאי של האינוסוף, אבל אמרו, כמתואר בספר הכוזרי א' א', שהוא אינו משגיח על המציאות העולמית, קל וחומר, שאינו מתחבר אליה. אפשר להציע שמשום כך אמרו חז"ל במגילה ו', איטליה של יון, היינו זו השוללת את הטל, ודוגלת בקיומם של שלוש האותיות הראשונות משם הוי"ה, אך ללא חיבור אל המלכות, אל השכינה. הכהנים החשמונאים ניצחו את היוונים, על ידי משיכת אור האינוסוף דרך הבינה אל המלכות. אולי משום כך בא הכינוי 'כהן', היינו, כה, היא המלכות, מחוברת לנ' שערי בינה. לכן, 'בני בינה, ימי שמונה, קבעו שיר ורננים'. שמונה ימים, כי בינה היא המידה השמינית מלמטה. יוצא שהנצחון על היוונים, נעשה בדיוק בכח אותה נקודה אמונית, בה כפרו היוונים, היינו, בגילוי אורה וסגולתה של היונה, המבטאת את החיבור בין הבינה הנשמטית למלכות.

עתה נוכל להבין גם את ענין הפרצות שפרצו היונים בסורג שבהר הבית. הסורג הזה, היה לפני מחומת ההר, והגביל את גישתם של נכרים. היונים פרצו בו שלוש עשרה פרצות, כאמור במשנה מידות ב' ג', 'לפנים ממנו, סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יון. חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות'. למה פרצו היונים שלוש עשרה פרצות? משום שעל זה בדיוק היתה המלחמה. הם רצו לומר, אין לכם גישה עד לי"ג מידות של רחמים, היורדות מן האינוסוף בחנינה, ממקום שאין בו כלל דין וצמצום. האינוסוף אמנם קיים, אבל אינו מתחבר אל הסופי, אל המציאות הארצית המוגבלת. כשגדרום החשמונאים לאחר הנצחון, תיקנו להשתחוות ליד כל פרצה גדורה, כהודאה לד' על חסדו. וקראו את החג בשם חנוכה, כלומר, בכוחנו לעלות בתורתנו ובתפילתנו, עד לאינוסוף, ולהוריד ממנו, חן וחנינה אל כה, אל השכינה הקדושה, ולהתברך מברכתה. כך ניצחו החשמונאים את היונים. נצחון היונה על יון.

השאלה שנותרה פתוחה היא, מה כל זה קשור דוקא לנח והמבול?

חן או נח

שאלה יסודית בענינו של נח היא, מדוע לא זכה נח ליסד את עם ישראל? והרי נאמר, בראשית ו' ח', 'ונח מצא חן בעיני ד'?' אומר המדרש, ילקו"ש משלי תתקסד', 'שקר החן והבל היופי, שקר היה חנו של נח...'. וכן בילקו"ש הושע תקכה', 'אמר רבי סימון, שלש מציאות מצא הקב"ה. אברהם, דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך. דוד, דכתיב מצאתי דוד עבדי. ישראל, דכתיב כענבים במדבר מצאתי ישראל. מתיבין חבריאי לר' סימון, ונח מצא חן? אמר לון, הוא מצא, הקב"ה לא מצא...'. מה רוצים מנח?

נח מתחיל לבנות תיבה. הוא אפילו מסביר לאנשים סביבו למה, שמא יחזרו בתשובה. תגובה רגועה ביותר, למי ששמע על גזרת המבול. לעומתו, אברהם אבינו, בשומעו על הכונה להפוך את סדום, הוא מתפלל לד', בתעוזה הגובלת בסיכון אישי, בראשית יח' כה', 'השופט כל הארץ לא יעשה משפט'. נח זכה לחן האלוקי האינסופי, אבל לא עמל להפיצו ולהורידו לארץ, כמעשהו של אברהם. הוא חי חיי מנוחה "שבתיים" למדי. אז החן הפך לנח. אברהם לעומתו, ראה את עצמו כאחראי על ההויה כולה, ועבד ללא הפסק, להפיץ ולחנך. לכן אברהם אבינו, ולא נח אבינו.

כשנגמר המבול, נח עושה חשבון נפש, ואומר לעצמו, שמא חייתי יותר מידי בספירת החן האינסופי, והעולם הזה צריך להתנהל במידת הדין. אז הוא שולח את העורב השחור, המייצג את מידת הדין. אבל העורב מסרב, ונח מבין שאי אפשר עם הדינים השחורים של העורב, ללא רחמים. אז הוא שולח את היונה, הממזגת דין ורחמים ביחד. היונה הרומזת בשמה, לשפיעה הרעננה של החסד העליון, אל המציאות הארצית, כזית הרענן, ועליו הירוקים כל ימות השנה.

עשיו הוא אדום

התנגדות היונים לרחמים השמימיים, שביג' מידות של רחמים, מתחילה בעשיו אביהם, שורש טבעם ותרבותם, הוא עשיו אבי אדום. אדום היא מידת הדין. עשיו הסתכל על העולם במידת הדין הקשה, ללא רחמים. הוא ראה רק את החסרונות, את חוסר התיקון של העולם, את הגבוליות ובעיותיה, את הקלקולים והאינטרסים, ולא היה מוכן להאמין ולראות את הרחמים השמימיים, היורדים לתוך כל המציאות הקטנה הזו, ומתקנים אותה קמעא קמעא. לא היתה לו סבלנות, וגם לא נכונות, לסבול את כל תהליך התיקון הארוך הזה. הוא התיאש מתיקונו של העולם, והחליט להפקירו. מרוב יאוש, וכפירתו בחן ובחנינה האלוקית, ברחמים הבאים מן האינסוף לתוך המציאות הארצית, נעשה רוצח.

כששמואל הנביא בא למשוח את אחד מבניו של ישי, למלך על ישראל, שמואל א' טז', הוא רואה את דוד המלך, 'והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי'. שמואל נבהל, והרי זה אדום כמו עשיו, מידת הדין יש בו. אומר לו הקב"ה, 'קום משחחו כי זה הוא'. ומדוע? מסביר בספר שערי אורה שער ג' וד', 'אדמוני הוא סוד המשכת הדין הנקרא אש אדומה, עם יפה עינים זהו סוד חסד אברהם.. עינו של עולם.. באדמוני של עשו אין בו תערובת

טוב ולא יופי אלא אדמוני כולו.. עשו הרשע ירש החרב ושפיכת הדם.. ותמצא דוד כלול מן הדין ומן הרחמים..'. עשיו היה אדמוני בלבד, מידת הדין ללא רחמים. אבל דוד המלך, היה ממוזג מדין ורחמים ביחד. אדמוני עם יפה עיניים.

תיקון ההוד

הכהנים, לכאורה הם משפיעי החסד, אבל מידתו של אהרון הכהן, היא מידת ההוד, שלכאורה מקומה בצד הדין, איך יתכן? זהו בדיוק הסוד של הכהנים, שמושכים את החסד העליון, אל המלכות המעשית הנאבקת ונלחמת, בהוד כהונתם. לכן דוקא הכהן איש החסד, הוא גם הכהן משוח המלחמה, המברך ומחזק את העם בצאתם למלחמה.

היום ישנה תפיסה, כאילו מי שהוא תלמיד חכם, צריך להתרחק מעולם המעשה, ומאמירות פוליטיות. כאילו הוא לא שייך לשם. מן הרב באגרת תשמג' כותב, שזה בדיוק היה אופי המרידה במלכות בית דוד, 'שנחסרה האמונה, שמלך עוסק בתורה וחכמה כדוד ושלמה, יוכל לעסוק יפה בעסקי העולם של הנהגת המלכות, ובא יעקב איש יושב אוהלים, ונתן סימן שהוא מתקן גם מטבע שוקים ומרחצאות'. יעקב אבינו שהיה איש יושב אוהלי תורה, רצה ללמד ולתקן, שאיש תורה יכול בהחלט למלוך ולהנהיג. יתירה מכך, מלכי בית דוד צריכים להיות דוקא אנשי תורה, כדברי הרמב"ם מלכים יא' ד', משום שמלכותם אינה טכנית, אלא בעשיה המושכת השראת שכינה.

וכן באורות הקודש א' עמ' רעח' כתב, 'ההתעמקות הרוחנית בעניינים נשגבים, היא מושכת את האדם מהכרה ברורה בעולם הממשי.. וגורם הדבר שבאים רשעי עולם, שהמושגים הקדושים הם זרים להם, והם תופסים את הנהגת העולם בידם, והוד הקדושה נהפך לדוה'. אין מי שימשוך את אור החסד העליון, אל הדין המלכותי המעשי.

מדריכנו הרב, כיצד מתקנים את מידת ההוד, 'וצריך כל חכם מישראל לעמוד בכל כוחו נגד פרצה זו, ולהשתדל ללכת בעקבותיו של הרועה נאמן, משה רבינו ע"ה, שהבהירות העליונה לא הכתה את עינו הרוחנית מלראות באספקלריא המאירה גם את העולם המעשי וכל מכשיריו.. וכל העוסק בתורה לשמה.. נותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין'.

זהו בדיוק סוד הודם של הכהנים, מושכי החסד העליון, אל המציאות המעשית הדינית, בכח תורתם ודבקותם בד', וחיבורם באהבה לכל כלל ישראל. לעם שבשדות.

למצוא חן בעיניך

כשיעקב מתכוון לפגישה עם עשיו, הוא שולח לו מלאכים, ומצוה אותם לומר לו, בראשית לב' ה', 'כה אמר עבדך יעקב, עם לבן גרתי, ואחר עד עתה. ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה, ואשלחה להגיד לאדוני, למצוא חן בעיניך'. נאום די תמוה. הרשו לי להציע דרשנות חדשנית, בהשראת פירוש של הריקאנטי, אך באופן שונה, הקושר את הנאום הקצר הזה, לחנוכה.

'כה אמר' – מלשון 'את ד' האמרת' בדברים כו' יז', שפירשו שם המלבי"ם מלשון קידושי מאמר, שהאיש אומר לאשה 'הרי את מקודשת לי'. אומר יעקב לעשו, אני קידשתי והתחברתי לשכינה הנקראת כה. כך נוכל גם לפרש בברכת כהנים, 'כה תברכו את בני ישראל אמור להם', ברכו את השכינה עם בני ישראל, ועשו קידושי אמירה ביניהם.

'עבדך יעקב' – על פי הריקאנטי, עבדך מלשון עושך. אני יעקב המשפיע אליך. 'עם לבן גרתי' – לבן על פי המקובלים, רומז ללובן האינסופי העליון. שם אני בבחינת גר ולא תושב, לגודל מעלת האינסוף, ומשם אני מושך שפע לעולם התחתון. 'ואחר עד עתה' – אני מוריד את האור עד האחרית, עד המלכות.

'ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה' – אמרו במדרש ב"ר עה', 'רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה.. חמור, זה מלך המשיח.. צאן, אלו ישראל.. ועבד ושפחה, הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם.. חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז' (תהלים קכג'). יש לי כהן משוח מלחמה, שימשוך את האור מלמעלה כשמן זית. ויש לי גם את מלך המשיח שגם הוא מושך את האור מלמעלה ברעננות בלתי פוסקת כעלה של זית. ויש לי את עם ישראל. והם כולם פונים כלפי שמים ומבקשים חנינה, חננו ד' חננו. הם מאמינים בחן העליון. בשונה ממך שאתה מתעקש לכפור בו, ודבק במידת הדין נטולת הרחמים.

'ואשלח להגיד לאדוני' – אני שולח את הברכה הזו עד אליך, להמשיך אותה למידת הדין שלך, הרמוזה בשם אדנות. 'למצוא חן בעיניך' – להמציא ולהכניס את החן, המושך מן האינסוף, את אור פני ד', החונן ומרחם, בתוך עיניך נטולות החן והרחמים.

נאומו של יעקב אבינו מתחיל ב'כה', ומסתיים ב'חן', כשם החג חנוכה. בנאום הזה, גנוז הסוד של חנוכה, סוד היונה, המבטאת את החבור הגמור של המלכות עם נ' שערי בינה, המשפיעים לה את אור האינסוף, וסודו של הזית, המבטא את השפע הרענן, והקשר המתמיד שלנו עם הבורא יתברך, בחנינה המתחדשת שוב ושוב ברעננות אינסופית.

הקם לנו רועים שבעה

מה מתוקות עתה מילות הפיוט 'מעוז צור', 'דחה אדמון בצל צלמון', דחה את האדמוני, הדבק בצלם הקטן, הגבולי והמצומצם, יושב בצילו, ומסרב לקבל שאור האינסוף יורד באור השכינה, ומתקן את העולם. 'הקם לנו רועים שבעה', הן שבע המידות, המורידות את האור מן הבינה השמינית, אל השכינה המלכותית. סוד השתלשלות אור האינסוף, צמצום אחר צמצום, עד לשכינה הקדושה, ממנה מתברכים אנו בברכת הכהנים, ומאירים את האור לעולם כולו.

בחג החנוכה הזה, נתפלל לד', 'חננו ד' חננו', אותנו ואת שכינת עוזנו. השיבנו לציון עירנו, בנה בית מקדשנו, והשב שכינתך לתוכנו, ברחמים.

חנוכה שמח לכל עם ישראל

אורות לדרך

להתחיל את היום באורות

10 דקות יומיות מתורת הרב קוק

ישירות לתיבת הדוא"ל שלך

להצטרפות לתפוצת אורות לדרך – orot.laderech@gmail.com

לאתר הסלולרי

אורות לדרך

לשיעורים מוקלטים ולחברות הקודמות - הכנסו לאתר
רוח ירושלמית yerushalayim.org.il

גבאי בתי כנסת החפצים בחברות
יפנו אלינו בדואר אלקטרוני
או למשה: 050-6-238-938

לתגובות, הערות, והצטרפות לתפוצה:
toratharav@gmail.com

לע"נ אליהו בן ויקטוריה אזולאי ז"ל ואריה בן יעקב משה הכהן פריד ז"ל תנצב"ה